

Bienala de la Praga – o suma de paradoxuri si controverse

Matei Bejenaru

Text publicat in *Suplimentul de cultura*, iunie 2007

Stiam ca Bienala de la Praga, sau mai bine zis, acea directie dezvoltata de Giancarlo Politi, editorul revistei italiene Flash Art, dupa sciziunea de Milan Knizak, partenerul ceh al primei editii, este un eveniment contradictoriu, dar totusi vizibil in spatiul cultural central european si italian. Fiind invitat ca artist de catre curatoarea Simona Nastac in expozitia sa din cadrul bienalei, am avut ocazia sa constat pe viu felul in care acest eveniment international functioneaza si care sunt semnificatiile sale. Nu am intentia ca in acest articol sa fac o descriere a proiectelor din cadrul bienalei ci, mai degraba, as dori sa fac niste consideratii realiste asupra statutului artei si artistilor din acea regiune odata numita "Est" in timpul in care pietele de arta locale tind sa intre in circuitul global. In anii 90, imaginea artei din tarile foste comuniste, asa cum a fost construita de sistemul artei occidentale, a fost una a criticii conditiei comuniste. Tinerii artisti, care au "imbratisat" cu frenezie mijloacele de expresie *new media* de multe ori oferite cu generozitate de nou infiintate pe atunci centre Soros pentru arta contemporana, alaturi de artistii din generatiile mai virstnice, dar care au produs o arta critica la adresa sistemului comunist, au fost prezentati in diferite expozitii dedicate fenomenului artei in Est. Probabil ca expozitia After the Wall, curata de Bojana Pejić, din anul 1999, organizata de Moderna Museet din Stockholm, a fost ultimul mare show al artei est-europene, privita in ansamblu. In ultimul deceniu, o noua generatie de artisti tineri, care a trait in comunism doar in copilarie, s-a identificat cu alte teme care reflectau situatia societatilor post-comuniste aflate in tranzitia catre capitalism. Spre exemplu, critica consumismului excesiv, importul elementelor limbajului din media si publicitate, analiza noilor moduri de comunicare (pe Internet), reflectarea noilor stiluri de viata urbane ori felul in care globalizarea influenteaza societatile pana nu demult izolate de lumea occidentala sunt, in opinia mea, cateva teme care au inlocuit pe cele ale conditiei post-comuniste ale deceniului anterior. Daca in tarile Europei Centrale, cu legaturi istorice culturale mult mai strinse cu Vestul, discursurile artistice au inceput sa semene tot mai mult cu cele occidentale, in spatiul balcanic, artistii au reflectat in forme contemporane contradictiile din societatile lor care din nou incearca sa "adopte" modelul occidental. Pentru mine este semnificativa o lucrarea video a artistului kosovar albanez Erzen Shkololli care a filmat-o pe una dintre cele mai cunoscute cintarete populare din regiune, cintind un "bocet" adresat atat albanezilor din Londra, Paris ori Berlin, cit si occidentalilor care sa ia in calcul "taria si motivatia" balcanicilor de a lupta pentru independenta. Gradual, productia artistilor estici a inceput in ultimii ani sa fie vanduta prin galerii in vest. Intuind potentialul de imagine si comercial al artei estice, Giancarlo Politi a facut o "mutare de sah" in 2001, anuntind prima mare bienala de arta contemporana din Est la Tirana cu un buget minimal. Evenimentul avea loc in cea mai saraca tara europeana, fost "teritoriu" italian in cel de-Al Doilea Razboi Mondial si care avea citeva nume de artisti cu cariere internationale de succes, precum Anri Sala sau Adrian Paci. Dupa prima editie a Bienalei, partenerii locali din Tirana, acuzandu-l pe Politi de practici "neprincipiale" (eu as spune "coloniale") si lipsa de respect fata de unii artisti, au luat decizia de a organiza singuri bienala reusind acest fapt in 2003 si 2005. Dupa esecul

albanez, Politi si-a mutat cartierul general la Praga unde, impreuna cu Milan Knizak, figura legendara a avangardei cehe din anii 60-70 acum director la Narodni Galeria, a organizat prima editia a Bienalei de la Praga. Evenimentul, bine mediatizat prin prin Flash Art a atras atentia asupra scenelor artistice central europene. Multi artisti au fost nemultumiti de felul in care au fost tratati, un coleg spunindu-mi ca la deschidere unii mai asteptau video proiectoarele promise de organizatori. Totusi, Praga fiind un important centru turistic cu un excelent capital de imagine si cu o minoritate de rezidenti americani, a atras public si interes pentru aceasta noua beinala care, dupa prima editie, la fel ca si la Tirana, a consemnat "divortul" dintre Politi si partenerul sau ceh. Miza aici fiind mai mare, ambii co-organizatori au decis sa isi organizeze propriile bienale, ajungandu-se ca in 2005, la Praga sa se organizeze doua manifestari, cea a lui Knizak si cea a lui Politi.

A treia editia a bienalei de la Praga, avand subtitlul "Glocal and Outsiders: Connecting Cultures in Central Europe" a avut loc intr-o mare hala industrială din Praga care a fost adaptata pentru o expozitie de arta. Impresia generala a fost pentru mine aceea a unui tirg de arta si mai putin a unei expozitii cu o viziune unitara si cu un traseu care sa faca sens. Atentia speciala acordata picturii, mediu aflat intr-o continua revenire in actualitate, la fel ca in postmodernii ani 90, precum si asupra experimentelor formale moderniste din anii 60 au pus in valoare formele artistice obiectuale care pot fi mai usor valorificate pe piata artistica. Dimensiunea sociala a artei a fost reliefata in mai multe expozitii, precum cea a curatorului Marco Scotini care, intr-un spatiu prea restrins, a "adunat" multe lucrari bune ale catorva dintre cei mai reprezentativi artisti est-europeni. Expozitia curatorului ceh Vit Hravaneck, intitulata "Monument al transformarii 1989-1968-2009" si-a propus sa reflecte procesele profunde de schimbare care au avut loc in ultimele doua decenii in fostele societati comuniste dar si in altele precum cea suedeza care a avut si ea propria tranzitie de la cunoscutul model socialist catre cel neo-liberal. Cum s-a schimbat imaginatia artistica in aceste contexte? Pentru Hravaneck, atunci cand vorbim despre transformare, timpul este mai important decat geografia sau geopolitica. Transformarea in sensul pasiv este condusa in cadrul timpului istoric iar aceasta cronologie genereaza istoricitate. "Monument al transformarii" poate fi descris ca un ambient interdisciplinar (arta, discipline umaniste, teorii economice si stiintifice) cu o permanenta expunere de obiecte de arta, arhive, texte care creste in timp cu fiecare forma adaugata.

Expozitia curatoarei Simona Nastac a pornit de la un citat dintr-o nuvela a lui Philip N. Dick: "daca crezi ca aceasta lume este rea, ar trebui sa vezi si pe cele ale altora".

Autoarea si-a propus sa reflecte realitatea post-comunista romaneasca aflata in tranzitia de la socialism catre capitalismul global, de la izolare si cenzura la deschidere. Artistii romani invitati au explorat in lucrarile lor concepte precum tranzitia si dislocarea, putera si ierarhia, privatul si alienarea.

Pentru mine, Bienala de la Praga ramine un eveniment contradictoriu, in care gasesti concepte curatoriale si proiecte artistice incitante dar care sunt integrate intr-un context discutabil creat de catre organizatori, probabil orientat catre explorarea (poate si exploatarea) unor noi scene de productie artistica. Multi artisti au fost nemultumiti de contextul creat, prea orientat catre un comercial brutal si simplu, simbolizat prin utilizarea ca imagine a bienalei a unei replici a portetului serigrafiat a lui Marilyn Monroe realizat de Andy Warhol. In centrul si estul Europei, in continuare exista o infrastructura artistica fragila si incapabila de a expune si promova artistii si curatorii locali care, evident, doresc sa devina vizibili international. Poate si din acest motiv, cred ca ei vor accepta sa participe si la urmatoarea editie a bienalei, daca va avea loc, constienti fiind ca, in ciuda faptului ca se vor simti umiliti de catre organizatori, vor avea o sansa pentru ei de a fi vazuti si poate promovati...

